

**Waldemar Chmielewski, Piotr
Bieliński, Ryszard F.
Mazurowski, Andrzej Reiche**

Eski Mosul. Tell Raffaana i Tell Rijim

Informator Archeologiczny : badania 18, 196-197

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

umożliwiło ustalenie dokładniej niż uprzednio jego rzutu poziomego w dwóch okresach budowy. W drugim okresie (VI w.) pogłębiono narteks o około 1 m budując nowy mur fasadowy kościoła. Przebudowa narteksu łączyła się chronologicznie z przebudową głównego korpusu tej największej spośród kilkudziesięciu dotychczas znanych wczesnochrześcijańskich bazylik w Bułgarii. Po zewnętrznej północno-wschodniej stronie naosu odkryto całkowicie pozostałości pomieszczenia, z którego wiodło wejście do ołtarzowej części bazyliki. Było ono organicznie związane z naosem i być może pełniło funkcję diakonikonu. W jego sąsiedztwie odkryto należące do łaźni legionowych półkoliste baseny kąpielowe wraz z częściowo odkrytym w r. 1982 wielkim praefurnium. Ponieważ potężne mury praefurnium i basenów przy obecnym jeszcze stanie zachowania wznoszą się ponad poziom posadzki bazyliki, należy przypuszczać, że ów antyczny obiekt wykorzystywany był również w czasach wczesnobizantyjskich, lecz dla nieznanych, przynajmniej na razie, celów. Nie jest wykluczona, że częścią tych legionowych term były antyczne pomieszczenia odkryte pod główną nawą bazyliki, a fragmentaryczne też pod nawą południową. Największe z odkrytych częściowo trzech pomieszczeń o wymiarach 9 x 5 m ma dobrze zachowaną posadzkę z płyt ceramicznych. Na niektórych płytach odcisnięte są stemple Legionu I Italskiego. Posadzka drugiego pomieszczenia bezpośrednio sąsiadującego z pierwszym leży o prawie 1 m od poziomu posadzki ze stemplami warsztatu legionowego. Najprawdopodobniej pod nią znajduje się piwnica hipokaustyczna. Przy odkrywaniu antycznych pomieszczeń pod bazyliką znaleziono kilkanaście monet brązowych, a między innymi też fragmenty marmurowego wyposażenia bazyliki porzucone do jam kopanych po zniszczeniu kościoła zapewne przez średniowiecznych poszukiwaczy skarbów.

Badania będą kontynuowane w 1986 r. przez ekspedycję UAM.

C Y P R

KATO (NEA) PAPHOS

Polska Stacja Archeologów Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Badania prowadzili: doc. dr hab. Wiktor Andrzej Daszewski - kierownik wykopalisk, prof. dr hab. Zofia Sztetyńska (Instytut Archeologii UW), Ewdoksia Papuci (Instytut Archeologii UJ) - archeolog, doc. dr hab. Zbigniew Borzkowski (Instytut Archeologii UW) - epigrafik, dr inż. Stanisław Medeksa - architekt, Jacek Kucy - fotograf.
Dziewiętnasty sezon badań
(01.10.1984 - 09.11.1984 r.). Pałac późnorzymski,

Kontynuowano odsłanianie późnorzymskiego pałacu położonego na obazarze Maloutena w zachodniej części półwyspu pafijskiego. Prace koncentrowały się w skrzydle północnym i zachodnim, gdzie odkryto szereg pomieszczeń o różnym przeznaczeniu.

W skrzydle północnym odsłonięto kompleks basenów, cystern oraz pomieszczeń o posadzkach wodoodpornej. Cały zespół ma charakter dużego warsztatu rzemieślniczego. W skrzydle zachodnim, w odkrytych pomieszczeniach szczególnie interesujące jest pomieszczenie podzielne, które przykryte było sklepieniem kolebkowym. Inne zawierało dużą liczbę dobrze zachowanych późnorzymskich i wczesnobizantyjskich amfor.

Wykopaliska we wschodnim skrzydle pałacu odsłoniły wschodni portyk perystylu, położonego centralnie w stosunku do całości założenia. Portyk miał 45 m długości i był zdobiony mozaikami geometrycznymi, których większość się zachowała.

Kontynuowano również prace w bezpośrednim sąsiedztwie wschodniej fasady pałacu. W poprzednim roku odkryto tu kompleks wspaniałych mozaik z przedstawieniami figuralnymi. Przeprowadzono trzy sondáže, dzięki którym rozpoznano dalsze pomieszczenia, w tym dwa zdobione mozaikami geometrycznymi. Znaleziono wiele fragmentów malowideł ściennych, niektóre z nich noszą ślady przedstawień figuralnych.

Pozostałościom architektonicznym towarzyszyły liczne znaleziska ceramiki, lampek oliwnych, terakot i monet.

I R A K

ESKI MOSUL
Tell Raffaan i Tell Rijim

Uniwersytet Warszawski
Instytut Archeologii

Badania prowadzili: prof. dr hab. Waldemar Chmielewski - kierownik wykopalisk, dr Piotr Bieliński - kierownik wykopalisk podczas nieobecności prof. Chmielewskiego, dr Ryszard F. Mazurowski, mgr Andrzej Reiche (Muzeum Narodowe w Warszawie). Pierwszy sezon badań. Prace prowadzone w ramach Eski Mosul Dam Project obejmowały wykopaliska na stanowiskach Tell Raffaan i Tell Rijim oraz badania geomorfologiczne i powierzchniowe w okolicach Tell Raffaan.

1. Tell Raffaan

We wschodniej części tellu otwarto cztery wykopy o łącznej powierzchni 64 m². Na głębokości 40 cm przy krawędzi tellu natomiast 80 cm bliżej jego środka stwierdzono obecność warstwy kulturowej, której miąższość wynosiła 30-40 cm. Znaleziono ślady zachowanej ceramiki datowaną na

wczesny Uruk, narzędzia obsydianowe i krzemienne, przędlik oraz liczne kości zwierząt. Nie stwierdzono żadnych pozostałości konstrukcji, jedynie w jednym z wykopów odkryto ślady ogniska.

2. Tell Rijim

Otworzono dwa wykopy o wymiarach 10 x 5 (wykop "A" we wschodniej części tellu, wykop "B" w części zachodniej). W wykopie "A" stwierdzono obecność czterech warstw stratygraficznych.

Warstwa I, do której należą dwa mury grubości 60 cm i 1 m, tworzące prawdopodobnie narożnik być może datowana na okres neosyryjski. W warstwie II odkryto ruiny domu z kamiennym żółtym drzwiami zachowanym in situ, kamienną posadzką i "tannur" na zewnątrz. Z warstwy tej pochodzi terakotowa głowa znaleziona na posadzce. Warstwa II ze względu na występującą w niej ceramikę datowana jest na okres środkowoasyryjski - początek neosyryjskiego.

W warstwie III stwierdzono obecność muru kamiennego wraz z fragmentem posadzki glinianej. Większość znalezionej tutaj ceramiki reprezentuje typ Chabur. Warstwa IV charakteryzuje się występowaniem murów z cegły mułowej oraz ceramiki Niniwa V. W wykopie "B" stwierdzono występowanie dwóch warstw. W górnej warstwie wystąpiły ślady konstrukcji kamiennych (ich plan trudno na razie ustalić) oraz silnie przemieszana ceramika, w warstwie dolnej pozostałości architektury kamiennej towarzyszyła ceramika Chabur.

Na powierzchni tellu znaleziono neosyryjski cylinder z przedstawieniem klęczącego łuczniaka oraz łuczniaka jadącego na koniu, datowany na X-IX w. p.n.e.

3. Badania geomorfologiczne i powierzchniowa.

Prowadzone były przez prof. W. Chmielewskiego i dr. R.F. Mazurowskiego. Na obszarze 12 km² stwierdzono obecność 25 stanowisk, z których zebrano łącznie 359 obiektów kamiennych.

E G I P T

ALEKSANDRIA
Kow el-Dikka

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej U.W. oraz Egipska Organizacja Starożytności w Kairze

Badania prowadzili: doc. dr hab. Mieczysław Rodziewicz - (kierownik misji); dr Elżbieta Rodziewicz, mgr Grzegorz Majcherek; doc. dr hab. Zsolt Kiss, dr Barbara Lichocka - archeologowie; mgr inż. arch. Wojciech Wołataj, dr inż. arch. Jan Borkowski - architekci.
Drugą sezon badań wspólnej misji polsko-egipskiej. Łącznie późnorzymskie.

Prace wykopaliskowe skupiały się w części zachodniej południowego portyku wielkich łaźni późnorzymskich oraz na terenie latryny łaźni, w części zachodniej domu. W tej części odsłonięto na całej powierzchni wielką latrynę z perystylem, obszującą łaźnię publiczną. Przebadano poziom użytkowania z VI-go w. n.e. W części zachodniej południowego portyku łaźni eksplorowano poziom tzw. "górną" nekropoli arabskiej z XII-XIII w. i odsłonięto poziom wcześniejszej nekropoli arabskiej z X w.

Prace rekonstrukcyjne zostały wykonane na terenie budowli teatralnej. Wzmocniono i uzupełniono mur zachodni ograniczający kompleks tej budowli oraz mur południowy przedsiönku "teatru". Jednocześnie wykonano zespół basenów zbierających wodę deszczową, dla ochrony budowli teatralnej, na zachód oraz na północ w/w budowli.

DEIR EL-BAHARI III
Świątynia Totmessa

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze

Prace prowadzone były pod kierunkiem doc. dr hab. Jadwigi Lipińskiej (Muzeum Narodowe w Warszawie). Udział wzięli: dr Irena Pomorska - egiptolog (Instytut Orientalistyczny UW), mgr mgr Hubert Górski, Danuta Michle, Joanna Akaszmit, Monika Dolinska, Joanna Wiercińska (egiptolog), Leonard Bartnik (konserwator), Edward Tarkowski (restaurator). Świątynia z XV w p.n.e.

Prace skoncentrowały się w dwóch kierunkach: 1. Studia archeologiczne nad reliefami pochodzącymi ze świątyni Totmessa III. 2. Techniczne prace przygotowawcze do rekonstrukcji zachowanych reliefów.

Wyniki ostatniego sezonu prac pozwalają stwierdzić, iż studia wkraczą w nowy etap, w którym wcześniej zestawiona korekta bloków łączy się ze sobą pozwalając odtworzyć układ dekoracji na wielu częściach ścian. W wielu wypadkach można też lokalizować poszczególne sceny na konkretnych miejscach zniszczonej świątyni.

Dokonano teoretycznej rekonstrukcji północnej ściany sali hypostylowej długości 26,4 m, z trzema wejściami. Odtworzono układ scen w dolnym pasie dekoracji, którą tworzyła seria scen